

OK's
Ver

126.

OK3

Ver

Handwritten signature or scribble

EXLIBRIS

VAN EEN VOORDRAGER

CABINET DE SINTJAGO

Nº

VERHANDELING

OVER HET

KUNSTMAATIG LEEZEN;

UITGEGEVEN

DOOR HET

EDAMSCH GENOOTSCHAP,

TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

J1040

Te EDAM en HAARLEM BY

A. TOLK en C. DE FRIES, 1786

VOORBERICHT.

*Het eenige, dat ik hier te berichten hebbe, is, dat deze verhandeling niet gyschreoren wierd, om aan te wyzen, hoedanig de Jaarlic voorke-
mende zaaken dienden te zyn, of hoe zij, in
deze of gene opzichten, dienden verbeterd te
worden, maar hoedanig de zelve hoedendangsch
voorkomen.*

*Ik weet dat bij voorbeeld, zeer wel, dat het
Koppel-teken veelal overtollig is, en de sijkerte
en zwaarte teeven genoegzaam onnoodig zyn en
zelden voorkomen, dan dezelve komen toch voor
en dat dienen de leerlingen 'er van onderricht
te worden.*

*Ik heb in de onderscheiden verdeelingen, der
bijkondere leestoffen zoo eenvoudig geweest, als
mij mogelijk was; minder verdeelingen strek-
ten niet met mijn oogmerk.*

*Wat het Dichtmaantige betreft, men houdt
ook hier in 't oog, dat ik niet handel over de*

dichtkunst, maar over 't leeren van dezelve, zonder mij, alrede, met mogelijk noodige verbeteringen of aanmerkingen, de dichtkunst rakende, optehouden. Ik achtte dit hier noodig te zeggen, om de daar uit voortvruittende aanmerkingen te ontgaan.

Wijders vermagte men in 's leers eenige Leerslezers, in dezelve orde, als deze verhandeling, ten gebruikte in de scholen, voor kinderen, welke reeds boven de tien jaaren zijn of ten minsten tot begrip van dez, de vereischte bekwaamheden hebben

Dewijl, voor 't overige, dit onderwerp geheel nieuw is, waarin ik geen voorganger had, zal 's mij aangenaam zijn, wanneer ik door kundiger, in het zelve verbeterd worde.

M. Nicuwenhuijzen.

Gij, mijne Vrienden! nuttige Leden der Maatschappij, die met oordeel de Jeugd poogt te vormen, om hun dusdanige kundigheden in te boezemen, welke noodzakelijk zijn, om in later tijd dezelve bekwaam te maaken voor zich zelve en hunne natuurgenoten; Gij immers weet hoe noodig het zij, niet alleen, dat men leest, maar dat men goed leest; maakt een droomend, rabbelend leezen niet alles, overstaanbaar? hoe kan nu een kind den vereischten nadruk op de voornaamste woorden geeven, ten zij het zelve hier in behoorlijk onderricht worde, en wordt hier van wel behoorlijk werk gemaakt? ik zoeke niemand uwer te beledigen of te beschuldigen, ik vraag het enkel uit zucht voor het algemeene welzijn; worden de kinderen, zelfs wanneer zij nog spelen leeren, niet doorschool-matresfen veelal aan een verveelendes droom gewend, die welder zo hebbelijk wordt, dat het voor alreeds hun hij blijft en onbekwaam maakt om eene historie, een Dichtstuk of eenig goed boek ten genoegen van zich en anderen te leezen? Leert gijlieden alreeds den kinderen wel het onderscheid, het gewichtig onderscheid der verschillende voortbrengfels van Godsdiens, verstaft en smaak, en de onderscheidte wijzen van behandeling in het leezen? Leert gij lieden hun wel, wat 'er in 't leezen van Profa, wat in 't leez-

zen van Poëzij vereischt wordt. Leert gij leden hun wel op een juiste wijze de Zin- en Ruz-tekens, de toon- en stem-vorming? moet gij leden alle deze vragen, wanneer ik het ganische ligchaam der onderwijzers in aanmerking neem, niet met *Nees* beantwoorden? Hoe is 't mogelijk, mijne Vrienden! dat gij u van deze, vaak herhaalde, beschuldiging niet vrijmaakt — wat is hier de reden van? — de zaak is immers van het uiterste belang, het maakt een gewichtig gedeelte van uwen pligt uit. — Dan mogelijk weet ik de reden; veelen over zullen mangel hebben aan eene goede handleiding, en, aan den anderen kant, aan goede en verstandig opgefelde schoolboeken: — welan, mijne Vrienden! wat het eerste aanbelangt, ik zal poogen Ulieden daar van te voorzien en het nuttig en uw waar belang zoekend Genootschap te Edam zal het tweede u zeker verschaffen.

Gij weet dat in het onrijm zoo wel als in het rijm verscheiden onderwerpen zijn, die tot zekere hoofdfsoorten kunnen gebragt worden; deze onderscheidene onderwerpen zullen de hoofdstukken dezer verhandeling uitmaken, en wel in deze orde

I. Onrijm.

1. Godsdienslig en zedig.
2. Verheven.
3. Nieuwstijlingen, Verveels en Historien.
4. Boer.

II. Rijm.

1. De onderscheiden Gedichten met opzichte der lezengreepen.
2. Met opzichte van derselven inhoud.
3. Rijmloose Gedichten.

Terwijl een tweede stukken eenige Leestekens zal bevatten, in dezelfde orde als deze verhandeling, als welken men, met behulp dezer handleiding, de jeugd kan onderwijzen.

Ten einde echter alles zoo bevestelijk te maken, als mij mogelijk is, heb ik bij de voorbeelden ook bijzondere tekens gevoegd, die ik vooraf behandelen zal, als ook de gewoone leestekens, zullende dit als 't waare mijne inleiding uitmaken.

DE LEESTEKENS.

De gewoone leestekens zijn wel algemeen bekend, doch worden weinig in de scholen geleerd; echter is het een noodig vereichte, in het leeren, en ik raade het allen onderwijzers aan, om wel ernstig daar op te letten.

Men weet dat deze gewoone Leestekens de volgende zijn.

1. [/] of [,] *Comma*, en dat bij dezelve segts een weinig moet stil gehouden worden.
2. [:] *Comma paus*, bij dezee moet men een weinig langer ophouden en het daar op volgend woord met eenige stemverheffing uitspreken.
3. [] *Paus*, dit is een teken van volbrekte rust; wanneer men deze ziet, moet men, indien 'er meer volgt, op nieuws aanvangen te leeren, even of 'er niets waare voorsgegaan.
4. [:] *Lebbete paus*, deze vereichte een langer rust, dan de *Comma paus* en eene sterker tooverandering.
5. [—] dit teken, thans meer, dan voor-

heen in gebruik, vereischt drie tellen wagens;
ziet hier een voorbeeld:

„ Voorzienigheid! ó Voorzienigheid! ik wensch-
„ te U te aanbidden! — Zeker hebt Gy, Va-
„ der van Uwe schepeelen! ook myn gemak be-
„ doeld — toes uwe hand my aan het niet ont-
„ trok” — &c. FEITH *Julia* Bl. 50.

Echter wordt hier somtyds een langer rust van
6 of 9 tellens mede aangeduidt, wanneer de rust
ook langer dient te zyn.

„ Spraakloos dankten wy den ALWEETEN-

„ DEN voor onze onsterfelykheid — ⁶ — onsterf-
„ lykheid — — toen keerden wy zwygende ³

„ maar genietende ³ naar onze woningen”.
FEITH *Julia* Bl. 54.

„ Ik durfde u verdenken! — ⁹ — — En gy,
„ myne Alcestes!” &c. *by den Zelvden*.

6. [1] *Verwonderingsteken*: Dit teken duidt
sich, dat de Zin of het woord 1^e met een voort
van tedere aandoening, verbazing of droefheid;
en indien het 2^e achter een opzich zelf staand
woord of 3 2 4 woorden gevonden wordt, met
een uitroep moet gelezen worden.

EERSTE GEVAL.

„ O beklag u dan niet over onze scheiding!
„ zy is 'er het geschikte — mogelyk het eenig-
„ ste middel toe!” &c. *dezelve*.

TWEEDE GEVAL.

„ O leven van mijn leven! ziel van mijne ziel!
„ o mijne Julia — o deel, deel in mijne zalig-
„ heid! &c. *dezelve*.

Uitzondering.

Dikwyls word dit teken echter gefield achter
een woord, alwaar geen uitroep zou te pas ko-
men, dit kan men wel dra zien, wanneer de
zin of het woord zelf in geen sterk hartstocht-
lijk licht te voorfchijn komt:

EERSTE GEVAL.

„ 1. Daalt neder in uwe stille wooningen, gij
„ zielen der lieflijkste zangers!” FEITH; *Alph.*
„ 2. Wat is die Jaap toch een aardige geestige
„ vent! hoe zeer zoude ik hem voor zijnen ou-
„ den Baarman verkiezen!” FEITH. *Selma*
p. 182.

TWEEDE GEVAL.

„ Hoor mijne rampen, mijn Zoon! — Zij
„ zijn zwaar”, &c. FEITH de *Lermiet* Bl. 200.

7. [?] *Vraagteken*: de naam alleen kondigt aan,
dat het woord, of de zinsrede, waar achter het
gevoegd is, vragender wijze moet gelezen worden.

„ Zoude hij, die 't oor plant, niet hooren?
„ die 't oog formeert, niet aanschouwen? zoude
„ die de heideneu tugtigt, niet straffen? Hij die
„ den mensch weetenfchap leert. Pl. 94. v.
9. 10.

3. () of [] *Tusschenstelling*, dit teken duidt aan dat

1) de zin of het woord, die 'er tusschen beiden staan, als 't waare 'er ingevoegd zijn, of

2) Dat men in 't midden van eene reede iets innengt, dat achter aan kon geplaatst zijn, zoodanig, dat deze periodes overgeslagen zijnde, de zin echter goed blijft:

Eerste Voorbeeld.

[] Teksthaakjes.

„ [Jefus zeide] mijn oordeel is waarachtig &c.“
Joh. 8 v. 16, deze eerste periode [Jefus zeide] is 'er door de Vertalers ingevoegd.

Tweede Voorbeeld.

() Parenthesis.

„ En Pilatus antwoordde hen, zeggende: wilt gij, dat ik u den koning der Joden los laate? „ (want hij wist, dat hem de Joden door Nijl overgeleverd hadden): maar de overpriesters „ bewogen de schaar &c.“ Marc. 15. v. 9, 10. Men zij indagtig, dat dusdanig eene tusfenrede met eene zachte, ongedwongen en natuurlijke stem moet gelezen worden, om dus bij den tekst af te steeken.

9. [.] *Koppeltaken*: dit gebruikt men om samengeselde woorden of woorden, die op 't einde van een regel afgebroken zijn, aan één te hechten

1.

Dank-Vast- en Bede-dag:

2.

Hij is zoo verander-
lijkt, als de wind.

10. [~] *Dwarsaken*: dit stelt men, wanneer 'er twee klinkers, naast elkanderkomende, moeten gedeeld worden

BRINKT, PRIJEL, ISRAEL,
POEY, GOEL, enz.

11. [.....] *beletfel-taken*, *zinsafbreeking*: dit plaatst men veel in hartstochtelijke stukken, wanneer

1. de sterke aandoening niet verder toelaat te spreken, of

2. wanneer (in het treurige zoo wel als vrolijke) iemand in de rede gevallen wordt, of

3. zelf een anderen inval krijgt.

EERSTE VOORBEELD.

„ Ijsdijk verschieft! voor den Alwetenden te
„ staan, en een van ons misdadig te zien.....
„ Mijne geheele ziel keert op de enkele verbeel-
„ ding 'er van in mij om.“ FRITH *Jude* p. 44.

TWEEDE VOORBEELD.

Julia.

„Eduard! wat zal de onsterfelijkheid voor ons
Eduard.

niet zijn.... de onsterfelijkheid Julia!.... och
gij geeft mij aan mij zelven weder. FEITH
Julia Bl. 57.

DERDE VOORBEELD.

„Gij zult de vreugd gevoelen, die gij aan uwe
Julia verschafft hebt — bij elk vermaak, dat
„gij op uwen weg ontmoet.... och! mijn dierbaar-
„re! zoudt gij niet iets doen voor haar, die alles
„wat zij is — alleen, geheel voor uw is?" FEITH
Julia Bl. 62.

Men begrijpt ligt, dat dit teken ook eenige
langere rust aanduidt, ten waare uit den zin zelf
blijkt, dat 'er eene schielijke in de redevaling
plaats heeft.

12. ['] *Afscheidings-tekens*: dit gebruikt men,
wanneer 'er voor of achter een medeklinker, een
letter uit het midden of voor aan of aan 't einde
van een woord is weggelaten, als WAND'LEN;
'r voor het; DRE'S', makende geene verandering
in 't lezzer: bij voorbeeld. — 'r *want 'les is dees'*
laas is heffyk. — dus ook niet de —

13. [°] *Omgevoegde toon*, welken men ge-
bruikt, wanneer 'er een medeklinker, tuschen
twee klinkers is weg gelaten en het woord dus
in een smelt. — bij voorbeeld:

*Moet hier de teijste min voor 't welk des vradels
wyken?*

14. [„] *dubbete streep*: tonende eene rede
330, van een ander ontloead, als: *Ik hoorde eens
Flamme, die tot my zeide*: „Zal 'er dan eeuwig
„twist op den aardbolom zijn; haat men dan
„den vrede?"

15. ['] *Scherpe toon*: over al waar dit teken
boven een woord geplaatst is, duidt zulks aan,
dat het met nadruk moet uitgesproken worden. —
voorbeeld:

1. *De dwinglandy drong DOOR, zelfs in ons
vaderland.*

2. *Wy beiden leven vreedzaam in EEN huis.*

Het woord somtijds boven een letter of leu-
tergreep geplaatst, aantoonende, dat deze letter of
leu-tergreep scherp moet uitgesproken worden,
gelijk te zien is in NIEN, DOORSTREEK-
VLOETEN.

Dus is het ook gelegn met

16. ['] *Een zwaaren toon*, hebbende volmaakt
hetzelve in het lezen.

Eindelijk heeft men nog een teken, het welk
men gebruikt om de deelen van eene rede aan te
wijzen, uit dien hoofde noemt men dit [§] *Pe-
riodeel of Afscheidings-tekens*.

Nichaven deze tekens zal het noodig zijn, dat
ik, om mijne denkbeelden klaar uit te drukken,
eenige tekens opgeve, welken ik noodigachte,
in deze mijne verhandeling; echaer zijn dezelve
alleen voor u, waande onderwijzers der jeugd al
en ik zal soetgelijke voorbeelden, in dezelve

orde volgende, opgeven in de leeslesjes voor de kinderen.

(L.) Wanneer ik dit teken plaats voor een voorbeeld, dan moet het bedaard, deftig en langzaam gelezen worden.

(R.) Terwijl dit aanduidt, dat het agtervolgende *rad*, echter niet rabbelend moet worden uitgesproken.

(H.) Geeft eene *hard*, *doorringende* stem, onderscheiden van eene *schreeuende* te kennen; 't is immers genoeg bekend, dat men zijne stem, zoo als men 't noemt, kan doorzenden, zonder in 't schreeuende te vervallen.

(Z.) Beteekent een *zacht*, *zacht* toon.

(LH.) Geeft een *erflijg* toon te kennen, immers, wanneer men langzaam en tevens met eene doordringende stem leest, zal het altoos in het deftige en erflijg vallen.

(V.) Wanneer ik dit voor de voorbeelden plaats, moet alles op een vroolijk, terwijl de

(T.) Ons op een *vroolijk*, *langzaam*-*zacht* trant aanwijst te lezen.

Eindelijk is 'er een toon, dien men, *de natuurlijke of sprekende* toon noemt, dezelve, dien men bezigt, wanneer men gemeenzaam met elkanderen praat, dezen duidt ik aan met een N.

Bij deze tekens heb ik weder anderen, die ik boven de woorden plaatsen zal, als

$\frac{m. n.}{-}$) Met *nadrak*, moetende zulk een woord, waar boven het geplaatst is, nadrukkelijk uitgesproken worden.

$\frac{e}{-}$) *Eerste*: duslanig eene streep met

een $\frac{e}{-}$, boven verscheiden woorden, of een enkele $\frac{e}{-}$, boven een woord geplaatst, toont aan, dat alle de woorden *eerste* even hard of *zagt* moeten gelezen worden.

$\frac{m. n.}{-}$) Dit teken heb ik geplaatst boven de woorden, in Poëzij, en geeft het zelfde te kennen als $\frac{m. n.}{-}$.

Eindelijk zult gij zien dat ik veele woorden boven aan getekend heb met 1, 2, 3, 4, 5,

6, 7, 8, of $\frac{1}{-}$ $\frac{2}{-}$ &c. dit beteekent het *afnemende* of wanneer ik van 8 tot 1 begin, het *afnemende*; men hebbe alleen op te merken, dat No. 1. de natuurlijke spraak is en dat door de volgende de stem van trap tot trap rijzen moet tot 8, zijnde de hoogste toon, dien men, met vernediging van het schreeuende en gillende, als in 't lezen niet te pas komende, gebruiken kan, dus komt 8 over een met den *hardsten toon* of B.

Ziet daar eenige tekens, en met deze wel op te merken, en daar na de jeugd te onderwijzen, zal het gemakkelijk vallen, hen goed en aangenaam, maar voor al met distinctie te leeren lezen.

Echter begrijpt men zeer wel, dat het geschikt is voor knapen, die reeds de letters en woorden kennen, dewijl een jonger klasje van kinderen daar voor nog wat te onvatbaar zijn zou.

EERSTE AFDEELING.

Het Lezen in Onrijm.

I.

HET GODSDIENSTIGE.

Onder 't Godsdienstige en Ernstige bevat ik alle zulke stukken, die, nevens de Heilige Schrift over Godsdienst en Zedekunde handelen. Bij het lezen van dusdanige stukken zijn er vier hoofdzaken, welke voor al in aanmerking komen.

1. *Men moet ze langzaam, bedaard en een weinig aantoonig lezen*; ik zeg een weinig, dewijl men, dit te veel doende, het stuk zou doen verveelend worden.

2. *dat men voor al de woorden, door de zin op aankomt, met nadruk uitsprekt*: hier in slaagt men best, wanneer men, na dat dit woord is opgemerkt, eer men aan het zelve komt, eenigermate streef en aantoonig leest, dit zal veel helpen, om het woord te doen uitkomen; terwyl, wanneer men den nadruk op een verkeerd woord laat vallen, de geheele sieraad en kracht der rede verloren gaat.

3. *Men moet niet preken*: de preektoon is een heerschend gebrek; men denkt, dat het fraai staat, indien een bijbellezers met een galmenden, prekenden toon leest, elk vaers jaag begint, het midden hoog uitslaat en aan 't einde

de weder daalt, en dus, zoo als ik het noem, leest, als iemand die het Braggerje nooten zingt.

4. *Men moet elk woord, klaar, onderscheiden, en op zich zelve uitspreken.*

5. *Eindelijk moet men den toon van Lezen slijken, naar het onderwerp*: om duidelijk te spreken: men moet den Tempelbouw, de geschiedenissen der Koningen van Israel, de bijzondere Lotgevallen van den Heiland, niet even deftig lezen, als de klaagliederen van Jeremia, de Psalmen, Spreuken van Salomo, de Bergpredikarie van den Zaligmaker; dit doende, maakt men dikwijls de Heilige Schrift bespottelijk (a), terwyl, wanneer men het onderwerp in acht neemt, alles in zijn waar licht te voorschijn komt.

Om dus een vaers goed te lezen, moet men voor al in acht nemen, welke de gewichtige woorden zijn, die het meest moeten uitkomen en deze leest men dan met nadruk.

Bij voorbeeld in het volgende zyn *water*, *traanen*, *beveens* en *verlagen* de woorden daar alles op neer komt, dus moeten dezelve met nadruk gelezen worden.

(a) Hier van hoorde ik eens opsbaar, met verontwaardiging, een voorbeeld: een voortreter, lezende het laatste Hoofddeel der zede Brief van Timotheus, preekte alles even deftig, galmende het 13de vaers met even hoogen toon, als het 5ste; hoe verkeerd deze handwijze was, zag ik aan verthelenden, welke genoodzaakt werden, te glimlachen.

1.

L. „ Ach! dat mijn hoofd $\frac{1}{f}$ water $\frac{m. n. 2.}{waare}$ en
 „ mijn oog een $\frac{f}{Springader}$ van $\frac{3}{tranen}$, dan $\frac{m. n. 3.}{dan}$
 „ zoude ik $\frac{f}{nacht}$ en dag $\frac{m. n. 4.}{beweenen}$ de $\frac{m. n. 5.}{verflagnis}$
 „ der dogteren mijnes volks.

Wanneer men nu, gelijk veel al gebeurt, met 2de begint op te klimmen, en al Scheller en Scheller leest, tot aan *beweenen*, vervolgens weder daalt tot aan *2de toe*, maakt zulks den leerswijzen, onaangenaamen dream, waar tegen ik gewaarfehendt heb, en 't welk een ingewoenteld gebrek is, dat zelfs in Schoolboeken aangeprezen wordt.

2.

L. „ Want onse roem is deze (nametlijk) het $\frac{1.}{3.}$
 „ geuigenisfe onzer $\frac{m. n. 4.}{conscientie}$; dat wij in een- $\frac{2.}{f}$
 „ voudigheid en oprecheheid Gods, $\frac{m. n. 5.}{niet}$ in $\frac{f}{vloefchelijke}$
 „ vloefchelijke wijsheid, maar in de $\frac{m. n. 6.}{genade}$
 „ Gods in de $\frac{2.}{waereld}$ verkeerd hebben, en al- $\frac{f}{f}$
 „ terniceest bij u lieden.”

Gij ziet hier weder de voornaamste woorden aangeeft; Toetst het aan uw eigen oor en oordeeld zelf of het niet voldoende is; gij kunt dus in den geheelen Bijbel geene plaats vinden, waar op dit niet toepasselijk is — het eenig onderscheid, 't welke in acht te neemen is, is, wat den trant van leezen betreft, een opzichte van het onderwerp; en deze is hoofdzakelijk Drieërlei — 1 *zadelij*, *vermaende*, gelijk het 2de voorbeeld

of 2. *overwen*, welker leestant zóó volgen zal, en waartoe het 1de voorbeeld zelfs kan getragt worden.

en 3. het *verbalende en onderhoudende*, waar van ook in 't vervolg nader.

De vijfde leezes in het gemelde stukken kan aan dit mijn gezegde getoetst worden, alwaar ik in de 3 eerste vaerfen de voornaamste met nadruk te leezene woorden met cursif heb laten drukken, terwijl ik in de zevende Les de drie onderscheiden onderwerpen, hier boven gemeld, met voordagt heb door een gemengd; het 1 is met een *u*) het 2 met een *t*) en het derde met een *§*) getekend.

3.

V. Aankomwen wij de $\frac{2.}{aandigheid}$ zoo nabij $\frac{m. n. 1.}{1}$
 ons, $\frac{1}{even}$ als Mozes op den Berg Nebo het $\frac{2.}{3}$ $\frac{3.}{4}$
 $\frac{5.}{wloofde}$ $\frac{6.}{Canaän}$, (LH) $\frac{2.}{laat}$ ons $\frac{f}{zorg}$ dragen,

$\frac{f}{3}$ $\frac{m. n.}{3}$
 dat wij ons niet van den ingang beroven door
 $\frac{3}{3}$ $\frac{f}{3}$ $\frac{m. n.}{3}$ $\frac{f}{3}$
 ongehoorzaamheid — wij zien duidelijk, daar
 $\frac{3}{3}$ $\frac{f}{3}$ $\frac{m. n.}{3}$ $\frac{f}{3}$
 voeler oogen scheemeren — gelooven vast,
 $\frac{3}{3}$ $\frac{m. n.}{3}$ $\frac{f}{3}$ $\frac{m. n.}{3}$ $\frac{3}{3}$
 daar andere twijfelen — weten daar sommigen
 $\frac{4}{4}$ $\frac{m. n.}{4}$ $\frac{2}{2}$ $\frac{f}{4}$
 slechts gissen, — (L) en wandelen, in volle
 $\frac{f}{4}$ $\frac{m. n.}{4}$ $\frac{m. n.}{4}$
 gerustheid met vertrouwen op Gods genade en
 $\frac{m. n.}{4}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{4}{4}$ $\frac{5}{4}$
 hulp na 't eeuwig vaderland.

(D. Hovens, *Pryrverb. bij Tijlers godgel. genootschap* 1 D. p. 138.

Ziet hier een voorbeeld van onderscheiden onderwerpen, die op onderscheiden wijzen moeten gelezen worden; het kan een voorbeeld zijn, waar aan andere stukken kunnen getoetst worden: het begin dezer plaats is een aangenaam denkbeeld, dus vereischt het een vrolijken leestant, het welk nooit beter geschiedt, dan met eene eenigzins vlugge en opklimmende stem; vervolgens wordt het een vermanende stijl, hierom moet de trant ernstig, deftig zija, even als een Vader of Leersaar, die zijne toehoorders den plicht onder het oog brengt; eindelijk wordt de toon geheel en al langzaam, dit strookt ook met het figuurlijk denkbeeld; *Wandelen in volle gerustheid*; immers is

een denkbeeld genomen van iemand, die op een aangename weg, zachtens en gerust, voorstapt; — de beweging, in 't voorbeeld bedoeld, leidt echter na eene verhevene plaats, naar den Hemel, derhalven moet de stem ook stijgen; toets dit en deze schoone plaats zal eene vereischte uitwerking hebben.

Ik heb u dus met het eerste en tweede voorbeeld aangetoond de noodzakelijkheid, om nadruk op de gewichtigste woorden te zetten, in het derde toonde ik hoe noodig het zij, dat men leste om, buiten het sacht geeven op de nadrukkelijkste woorden, ook den leestant te doen verwisselen, bij 't verwisselen van het onderwerp of den inhoud der te lezende stoffe; maar buiten deze twee hoofdzaken, gebeurt het ook wel, dat de geheele zin van eene passage, van een *bijzonder gezegde* afhangt; wanneer men zulks aanreikt, moet men met het oogmerk van den Schrijver poogen mede te werken, alles, het welk vóór *dit bijzonder gezegde* gaat, langzaam, een weinig laag en eenzaamig lezen; Vervolgens bij het gezegde drie teilsen wagen, en dan met een hoogen nadrukkelijken toon het gezegde uitspreken;

bij voorbeeld:

$\frac{4}{4}$ $\frac{f}{4}$
 (L) „ Hoe gelukkig is hij, die gewoon is,
 $\frac{2}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{f}{2}$
 „ vergenoegd te wezen, wanneer zijn eigen hart
 $\frac{f}{2}$ $\frac{m. n.}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{f}{2}$
 „ hem zegt: — gij zijt goed! — die zich be-
 $\frac{3}{3}$

- 21 van allen lof en later verheven acht ; beter
 22 hebooningen te gemoete ziet , en met zeer
 23 veel gelatenheid aansiet , dat men prijzen aan
 24 anderen uinrecht , en bij zich zelven denst , —
 m. n.
 25 ik bezit meer dan zij?

M. Handvel menfchen wreigde.

5.

- 26 Onder alles , wat God gefchapen heeft , zult
 27 gy niess nader kennen dan — u zelven.
 dreefde.

Men ziet zeer wel , dat in deze voorbeelden de geheele zin afhangt van de met *m. n.* gese-
kende woorden , en dus ziet men tevens , dat de
gemelde wijze de beste is , om dusdanig een ge-
zegde te doen werken.

II.

HET VERHEEVENE

Alles wat ik omtrend het Godsdienslig leez-
zen gezag! hebbe , kan hier ook op toegepast
worden , alleen moet men dit in de gedagten
houden , dat alles met een hooger toon moet
gelezen worden , dan het voorgeaande ; ten an-
deren , altoos met eene opklimmende stem , dat
is : elke bijzondere periode of wilsin moet laag
beggonnen en hoog geëindigd worden , dewijl het
verheevene eene opklimning van gedagten bevat.
Echter zijt 'er weder onderscheidingen , die
in aanmerking kunnen komen , en die men niet
beter kan aanmoeten , dan door het verheevene
zelf in soorten te verdeelen.

- A. het Zedelijke. B. het Treurige.
 C. het Vrolijke. D. het Teder.
 E. het sterke of afgebroken Marstochtelijke.
 F. Bespiegeling.

A.

Het Zedig Verheven.

- I.
 LI) ik hoore de Lofzongen der zaligen!
 ik hoore die en helle met hun aan — Ja,
 B a

$\frac{e}{\text{eruenigen}} \frac{f}{\text{lof-}} \frac{g}{\text{prijs}} \text{ en } \frac{h}{\text{dankzegging}} = \frac{i}{\text{haleloja}} =$
Wew, die is — die was — en die zijn zal!

2.

$\frac{1}{\text{Lij}} \frac{2}{\text{Waar}} \frac{3}{\text{zoude}} \frac{4}{\text{ik}} \frac{5}{\text{hem}} \frac{6}{\text{vlieden}} \frac{7}{\text{voor}} \frac{8}{\text{uw}}$
 sangezichte? zoo ik opwoere ten Hemel, gij zijt
 $\frac{9}{\text{daar:}} \frac{10}{\text{of}} \frac{11}{\text{beddede}} \frac{12}{\text{ik}} \frac{13}{\text{mij}} \frac{14}{\text{in}} \frac{15}{\text{de}} \frac{16}{\text{Helle,}} \frac{17}{\text{ziet}} \frac{18}{\text{gij}}$
 zijt daar; naame ik vleugelen des Dapernads,
 $\frac{19}{\text{woonde}} \frac{20}{\text{ik}} \frac{21}{\text{aan}} \frac{22}{\text{t}} \frac{23}{\text{uiterde}} \frac{24}{\text{der}} \frac{25}{\text{zee,}} \frac{26}{\text{ook}} \frac{27}{\text{daar}} \frac{28}{\text{zoude}}$
 $\frac{29}{\text{uwe}} \frac{30}{\text{hand}} \frac{31}{\text{mij}} \frac{32}{\text{geleiden,}} \frac{33}{\text{en}} \frac{34}{\text{uwe}} \frac{35}{\text{rechterhand}}$
 $\frac{36}{\text{zoude}} \frac{37}{\text{mij}} \frac{38}{\text{houden.}}$

Gij ziet hier in, Waarde Lezer! dat ik door deze Cijferletteren het klimmende hebaangewezen, men neem daer bij in opmerking, dat hijsaporse de stem een weinig klimmen, bij *beddede* een weinig dalen, en bij *naame* een weinig vlag moet gelezen worden, om dus doende, eenigermate met de stem naar te brooßen, 't geen men leest, dit dient altoos gedaan te worden, en zoo men daar getadig op let, worde zulks wel dra

eene hebbelijtheid; echter begrijpt men wel, dat dit niet te sterk zijn moet, dewijl het anders te veel zoude uitbeuken, en dus wanitaltig worden, de stem zlj ernstig, langzaam en doordringende: *de appje der geest wijders* een pro-eve van dit *zedelyke* verhevene van de hand, waar onder het heilhaftige ook behoort.

B.

Tweeig Paraben.

Hier zijn weder dezelfde regelen waar te nemen, als in het voorgaande, alleen moet het met eene langsame en doltje stem gelezen worden, als best geschikt naar het onderwerp.

I.

$\frac{1}{\text{T.})}$ $\frac{2}{\text{Emilia!}}$ — $\frac{3}{\text{arme,}}$ $\frac{4}{\text{eenzame,}}$ $\frac{5}{\text{tedere}}$
 $\frac{6}{\text{Emilia!}}$ $\frac{7}{\text{ach!}}$ $\frac{8}{\text{uwen}}$ $\frac{9}{\text{Erastus!}}$ — $\frac{10}{\text{dien}}$ $\frac{11}{\text{vriend}}$
 $\frac{12}{\text{van}}$ $\frac{13}{\text{God}}$ — $\frac{14}{\text{dien}}$ $\frac{15}{\text{vertrouwen}}$ $\frac{16}{\text{der}}$ $\frac{17}{\text{Engelen}}$ —
 $\frac{18}{\text{dien}}$ $\frac{19}{\text{eenigen,}}$ $\frac{20}{\text{voor}}$ $\frac{21}{\text{u,}}$ $\frac{22}{\text{en}}$ $\frac{23}{\text{voor}}$ $\frac{24}{\text{den}}$ $\frac{25}{\text{Hemel,}}$
 $\frac{26}{\text{eigenlyk}}$ $\frac{27}{\text{getichapen,}}$ — $\frac{28}{\text{velde}}$ $\frac{29}{\text{de}}$ $\frac{30}{\text{dood.}}$

$\frac{1}{\text{Desehde}}$ $\frac{2}{\text{pijl,}}$ $\frac{3}{\text{die}}$ $\frac{4}{\text{geweldig}}$ $\frac{5}{\text{door}}$ $\frac{6}{\text{hem}}$ $\frac{7}{\text{hemden}}$
 $\frac{8}{\text{veer,}}$ $\frac{9}{\text{heeft}}$ $\frac{10}{\text{u}}$ $\frac{11}{\text{getroffen}}$ $\frac{12}{\text{en}}$ $\frac{13}{\text{veroorzaakte}}$ $\frac{14}{\text{u,}}$ $\frac{15}{\text{eene}}$

B 3

$\frac{1}{2}$ onherstelbare wonde! verzachtende bolffen mag
 $\frac{3}{4}$ men u aanbidden, maar — genezende kruiden,
 $\frac{5}{6}$ die begeert gij niet.

Men heeft echter in het treurig verheven, onderwerpen, die eene omgekeerde behandeling vereischen, en dus als een uitzondering van het geheel kunnen aangemerkt worden, waar in de stem niet klimmen, maar dalen moet, ik meen het *Stroem*; dit vereischt voor eerst eene boven als langzaam stem; ten tweeden: langer rustingen tuschen beiden, en eindelijk eene van trap tot trap afnemende toon, men zie hier van een voorbeeld in de laatste woorden van *Seerde*.

LT) $\frac{1}{2}$ Nu nadert het einde mijner dagen, het
 $\frac{3}{4}$ adembalen valt mij moeilijk, 't koude zweet be-
 $\frac{5}{6}$ dekt mijn lichaam, en de voorwerpen schemeren
 $\frac{7}{8}$ mij reeds voor de ogen o Wezen aller
 $\frac{9}{10}$ wezens! verhaast mijnen uitgang uit deze woe-
 $\frac{11}{12}$ zeld vaart wel, mijne vrienden.....

$\frac{1}{2}$ vaart — een — vlug — wel ik stant.

Breuder d Brandis taak. Op. kabinet.

Dit laatste moet een zeer zachte toon zijn; de Natuur leert het in stervende voorwerpen.

C.

Vrolijk Verheven.

Daar in het treurige de leestoon langzaam zijn moet, diendt het vrolijke weder vrolijk en vlug gelezen te worden, echter niet rabbelachtig: zie hier een overgang van het treurige in 't vrolijke Verheven.

L) $\frac{1}{2}$ In den dood valt geen tijd te lang. — V)
 $\frac{3}{4}$ maar nu — — — — — sch! vreugde! vreugde! over-
 $\frac{5}{6}$ winning! overwinning! Ja vreugde, en overwin-
 $\frac{7}{8}$ ning ter rechter en ter linkerhand! Zegsprak
 $\frac{9}{10}$ over doodsbare, graf, bodert en *ho!*

M. Handel's Mengsternvreugde.

Dit een voortgelijke geeft eene verrukking te kennen, eene uitmuntende vreugde, dus moet het

ook gelezen worden, overeenkomstig de handelwijze van iemand, die in dusdanig eene verwondering was; deze zoude zeker geene zachte langzaam, maar eene vrolijke, heldere stem gebruiken.

D.

Het Teder.

Verbeel u, dat gij iets aangenaams of treurigs gehoord hebt, en dat gij dit aan uwen vader, uwe moeder, zuster of iemand anders, dien gij lief hebt, vertelt en wel daar toe, om u zelven, en den genen, dien gij het verhaalt, op te beuren, te verwikken of te troosten; zoude gij dan geen natuurlijk-spreekenden, vrolijken of zagtzeurigen, aanmoedigenden en vlejenden toon gebruiken, welke aan den eenen kant niet rad en aan den anderen kant niet langzaam, maar hier tusschen in was? nu dit is juist de toon, waar mede, en de wijze waar op, het *Tedere* moet gelezen worden, 'er moet niets in zijn, dat prekende is, dat naar 't verhevene of sterkhartstochtelijke zweemt, hoe natuurlijker de stem is, hoe beter het voldoet, eene stem welke wij onder het vertellen van iets aangenaams of ziertreffende gebruiken. Zie hier een proef van het aangenaame — en in de eerste les van het somber teder.

Z. „ Daphnis — zeide ze toen, daarze hem met
 „ heere tederen armen omhelsde: — nog drie
 „ dagen, dan zal de Echt ons vereenigen; hoe
 „ gelukkig zullen we zijn? wat kan bij ons geluk
 „ haalen, Daphnis? hoe wil ons leven voorbij
 „ vlieten! — ach Phillis! — zeide hij; Haar

„ op 't tederst omarmende — het zal gelijk
 „ een alomthurende lente weezen; — Ja, —
 „ zeide zij — gelijk een heek zal het heen
 „ vloeien, die door deezze bloempjes woertglijdt;
 „ dan, mijn liefste! men ziet ook hier en daar
 „ distelen en doornboosfen langs zijnen kant was-
 „ fen, die lente zal ook door donkere dagen som-
 „ wijl afgewisseld worden; maar, als wij slechts
 „ deugdzaam zijn, mijn Liefste! dan zullen de
 „ doornen zelfs voor mij roozen draagen, dan
 „ zullen de donkere dagen mij als zonnelchijn
 „ weezen" &c. *Gesner. Daphnis.*

Welke eene zachte eenvoudigheid, en tederge-
 woot straalt hier in door — ik zoude meer zulke
 voorbeelden kunnen bijbrengen, dan dit eene
 zal genoeg zijn.

E.

Het sterke of afgebroken Hartstochtelijke.

Dit is het vlak tegen overgestelde van het voort-
 gaande; een Mensch, in dusdanig eene gefels-
 held, is onzwaar om juist te redeneeren, de he-
 vige aandoening zijner ziel beneemt hem alle die
 bescheidenheid, waarmede men anders zijne denk-
 beelden, aan den anderen mededeelt; derhalven
 gaat zoo een op eene driftige, 't zij toornige, 't zij
 wanhopige wijze te werk, naar maate de bovcn-
 drijvende hartstocht werkt: — ten anderen,
 daar in deze gevallen geen bedaard redeneeren
 plaats heeft, valt zulk een mensch van het eene
 denkbeeld onmiddellijk in het andere, doormengt
 zijne redenen met hevige uitroepen van *wee! we!*

B 5

mijn God! deze schreeuw hij, zeg ik, in de volle aandoening zijner ziele, hard uit.

Derhalven behoort in deze gevallen, eene radde, harde, droevige stem plaats te hebben — echter moet het *lezen* blijven, men moet geen gebaarden, stem noch houding masken van een Toncelspeler, daar zulk eene windige behandeling eer gelach, dan gepaste aandoening zou verwekken.

Winkloop.

R & H) $\frac{1}{3}$ $\frac{m. n.}{4}$ $\frac{3}{5}$
 indien echter — ach! ik kan zonder
 ontroering die nederslaande pedagogie niet in mij
 voeten optoemen! — indien hij sterft, mijn God!
 $\frac{m. n.}{6}$ $\frac{3}{7}$ $\frac{4}{8}$
 indien hij sterft! — ongelukkige grijsaard! nog veel
 ongelukkiger moeder? — vloek mij niet! indien
 $\frac{5}{9}$ $\frac{e}{10}$ $\frac{e}{11}$ $\frac{e}{12}$ $\frac{6}{13}$
 ik straffe verdient heb, weet dan, dat mijn wan-
 $\frac{6}{14}$ $\frac{7}{15}$ $\frac{8}{16}$
 hoop, de angst, de onrust van mijn verkeert hart
 $\frac{m. n.}{17}$
 eene straffe zijn.

Dutch. Zed. Brieven.

Toorn.

R.) $\frac{1}{3}$
 „ Wat zoudt gij verkiezen, zeg, verrader!
 $\frac{3}{4}$ $\frac{m. n.}{5}$
 „ wat zoudt gij van beiden; dood of schande
 $\frac{3}{6}$ $\frac{e}{7}$ $\frac{e}{8}$
 „ verkiezen? R & H) — maar wat vraag ik een
 $\frac{m. n.}{9}$ $\frac{3}{10}$ $\frac{4}{11}$
 „ Valt, die onschuld, deugd en eer voor hem-
 $\frac{2}{12}$ $\frac{3}{13}$ $\frac{4}{14}$ $\frac{e}{15}$
 „ senfchimmen houd? het leven zoudt gij moeten
 $\frac{e}{16}$ $\frac{5}{17}$
 „ verkiezen, wanneer het edelmoedig was te
 $\frac{6}{18}$ $\frac{7}{19}$ $\frac{m. n.}{20}$ $\frac{7}{21}$
 „ sterven! — T.) en ik voor mij, ik kies den
 $\frac{8}{22}$
 „ dood? *bij denzelfden.*

Verlooting.

R.) $\frac{1}{2}$ $\frac{e}{3}$
 „ Het ware te weinig u gevoelslos aan het
 $\frac{e}{4}$
 „ leven te ontrokken, welks wreedste fiberin-
 $\frac{1}{5}$ $\frac{e}{6}$
 „ gen en kwellingen gij nog niet ondervonden
 $\frac{e}{7}$ $\frac{m. n.}{8}$ $\frac{2}{9}$ $\frac{e}{10}$
 „ hebt; te weinig wrak zoudt het zijns, wanneer
 $\frac{e}{11}$ $\frac{e}{12}$ $\frac{H}{13}$ $\frac{e}{14}$ $\frac{e}{15}$
 „ ik u met mij te gelijk van de hoogte des levens

- $\frac{1}{e}$
 20 nederliet (*b*) — $\frac{3}{m. n. e}$ uw eigen wanhoop mooge
 $\frac{m. n. e}{m. n. e}$
 21 uit mijn borst den doek rukken om hem in
 $\frac{m. n. e}{e}$
 22 de uwe te slooten; — $\frac{4}{e}$ gevoel ocher in dit
 $\frac{m. n. e}{e}$
 23 leven vooraf de aanslaande smart, die na den
 $\frac{m. n. e}{e}$
 24 dood u beschooren is! alles moet hel voor u
 $\frac{5}{6}$
 25 zijn, hel het tegenwoordige, hel het toeko-
 $\frac{7}{7}$
 26 mende."

- $\frac{4}{m. n. m. n. e}$
 27 Op den rand van het graf roep ik om wraak
 $\frac{6}{6}$
 28 over u: — eeuwige — moet mijn schim u
 $\frac{e}{e}$
 29 voor de oogen zweven, en de gedaante van
 $\frac{m. n. 6}{m. n. 6}$
 30 haar, die gij in 't leven, elendig maakte en ver-
 $\frac{m. n. 8}{m. n. 8}$ $\frac{5}{5}$ $\frac{e}{e}$ $\frac{H}{H}$
 31 achte, moet u, na haaren dood leeren beeven" (*c*)

(*b*) Ik zet boven *soegte* een H en boven nederliet een t, dit geeft te kennen, dat, even als bij eenen reedsfoting eens daling volgt, dus hier ook de stem een weinig dalen moet.

(*c*) Dit *beeven* moet voor al hard uitgesproken worden, de pauze is slijer op 't bevigit.

Bespiegeling.

Wanneer men alléén een schoon landschap, een verrukkelijk gezicht beschouwt, dan zal men nooit op eene deslige, preekende manier uitroepen, *o welk een schoon Landschap!* en dit zoo luidruchtig, dat het een ons heeren klook; — ook zouden wij dit niet doen, even als iemand die hoos is, of zoo droeg, zoo ongewoelig als een blindeman doen zou, die het zijnen geleider aanklapt? — Neen, maar eene bedaarde beschouwing gaat vooraf, deze doet ons alles, wat wij zien, met oplettendheid en aandacht overweegen, waar naa wij, met eene geheel natuurlijke en zachte stem, en tevens met aandacht, onze overdenking uitboezemen, nagenoeg op dezelfde wijze, als iemand, die in zich zelven praat.

De eenige uitzondering, die hier zou kunnen gemaakt worden, is in gevallen, waar in een mensch God, smeekender wijze, aanspreekt, dan moet de stem ook desliger en smeekende zijn; — voor het overige moeten alle bespiegelingen langzaam en eenigermate eenzaam gelezen en bij alle rusttekens langer opgehouden worden.

- $\frac{1}{Z \& L.}$ 20 O! hoe schoon is alles in de don-
 $\frac{e}{e}$ $\frac{e}{e}$
 21 minge schoonheid! — hoe stil slannert
 $\frac{e}{e}$ $\frac{3}{3}$
 22 de landtrek om mij! — welk een verruk-

3 4 3 4
 1. king! weik tene zoete zandoosting gevoelt
 4
 2. mijn kloppend hart."

GESSNER *de Nachts.*

Z & L. „ De rijzende Zon, die de dampen
 21 doet verzwijnen, verleevendigt mijn hart — doet
 22 mijne gedagten omtrend haaren en mijnen Schep-
 23 per werkzaam zijn. (LH) Eeuwig wezen!
 24 bron van liefe! die door de juiste overeen-
 25 stemming van alle uwe luistervolle eigenschap-
 26 pen de volmaaktheid zelve zij! Gun mij u in
 27 deze volmaaktheid te Eerbiedigen. &c."

B. BRANDIS. *Taalk. kabinet.*

Ik zal deze en de volgende voorbeelden niet kenmerken, dewijl dit uit alle de voorigen genoegzaam blijken kan. — voor het overige zoude ik hier nog meer verdeelingen kunnen bijvoegen, doch dit zou mij in eene langdradige herhaling doen vervallen, en elk die een gezond nancurlijk oordeel bezit, zal uit den inhoud, den bezatant, uit het voorgemelde, wel kunnen opmaken, daar het toch is één der opgetelde toonen vallen moet.

Ten anderen zal ieder wel begrijpen, dat alle deze onderscheidene soorten, die wij nu op zich zelve behandeld hebben, veel al onder elkanderen gemengd zijn en dat men dan telkens den toon moet veranderen en schikken op de zandene wijze, naar iedere bijzondere periode zulks vereischt, dit is het sieraad en de waarde Kunst van het Lezen.

III

BESCHRIJVINGEN, VERTELSELS EN NIEUWSTIJDINGEN.

Deze drie soorten brengen wij onder ééne verdeling, dewijl zij veel overeenkomst met elkanderen hebben; — Echter zal ieder lezer begrijpen, dat 'er veel onderscheiden soorten van geschiedenissen zijn, als Romans, Heldenstukken, Landbeschrijvingen &c; doch ik beoefte met deze verdeling geene andere stukken, als zulke, welke van alle de hier voorgemelde geheel onderscheiden zijn, waarin niets zedekundigs, verhevens, hartstochtelijks, of ten minsten niet *den van ter zijden* in voorkomt; immers, zoo dra het eersgemelde plaats heeft, behoort het onder het reeds verhandelde; wat dan het eersgemelde betreft, onder de

Beschrijvingen.

Verkas ik 1. beschrijvingen van Konsten en Wetenschappen hoe ook genaamd, 't zij geheel of ten deele.

2. beschrijvingen van landen, zeeën, steden en alles, wat tot deze soort behoort.

3. geschiedenissen, en overleveringen van volken, koninkrijken, Reizen, veldslagen, zochtochten, ontdeckingen &c.

4. Staatkundige stukken, Plakaten, Privilegiën, Requesten, Notariale stukken &c.

Alc deze nu zijn geheel van de voorige on-

derscheiden; de reeds verhandelde leest men om in verstand te vorderen en tevens slijchting of gevoel te verwekken, deze laatste meldt alſien om in verstand te vorderen, zonder dat men beoogt, om de ziel, door het *schone*, hartsochtelijks te treffen.

Daar nu het eerstgemelde een tweeledig doelwit heeft, moet men ook de kunst te laat nemen, en door bijzondere accenten aan 't leezen te geeven. Het *treffende* zoeken te bereiken, en het was hiertoe, dat wij in de bijzondere gevallen, bijzondere regels daar toe aan de hand gaven. De laatste gemelde nu dit bijzondere doel niet hebbende, zal men welligt begrijpen, dat dit bijzonder kunstmatige, voortheen aangeprezen, hier niet te passe komt.

Men leese derhalven deze en voortgelijke plaat, niet haastig, maar onderscheiden, met eene geheel natuurlijke, spreekende stem, lezende vooral op de hoofdzaken, in dezelve vervat, welke men altoos klaar, onderscheiden en met eenigen nadruk, langzaam lezen moet; bijzondere kunstgrepen maaken gewis de zaken hier beleschtelijk, dewijl de kunstgrepen 'er ongepast bijkomen.

De 14, 15 & 16 Leesleesfen geeven hier voorbeelden van aan de hand; gelijkloortig is het gelezen met de

Verwijfels.

Deze zijn of treffende of slechts onderhouden-
de: zij treffen of door een godsdienstig of teeder
gevoel te verwekken, of door vernuftige flagen
en eene geestige samenhelling; de eerste dezer

behooren tot het reeds verhandelde; de laatste tot het *gelachverwekkende of boertige* en dus niet tot deze verdeling; wij bedoelen derhalven alleen zulke vertellingen, die onderhoudende zijn en onze Nieuwsgierigheid streelen; (de 15 les geeft hier van een voorbeeld aan de hand.)

De naam alleen geeft reeds te kennen, hoe voortgelijke moeten gelezen worden, wij moeten het vertellende gelezen leezen met eene pratende, ongedwongene stem, en dus niet gekunsteld, maar geheel natuurlijk. Dit zelfde heeft ook plaats met de

Nieuwstijdingen.

Dewelke niets anders zijn, dan vertellingen, om onze nieuwsgierigheid te voldoen: — Echter zeide ik reeds, dat 'er het hartsochtelijke of treffende wel eens van *ter zijde* konde inkommen, doordien het verhaal of de vertellingen uit haaren aart zelve dit kunnen medebrengen; echter noemt dit het natuurlijke geeffints weg, zeen, maar men moet zich houden, als of men de gebeurtenis zelve, met eigen oogen, gezien had, en dus den toon, waar mede men leest, schikken naar den inhoud van het verhaal zelve. Zie hier eenige proeven, en wel 1 zulke, welke geheel niet treffen; 2, welke eenigermate hartsochtelijk zijn; en ten 3 welke tot het boertige, aardige of gelachverwekkende behooren.

1. a

„ Men moet de *Bewegbaarheid* niet verwar-
ren met de beweging; want het zijn twee za-
ken, die ten eenemaal van elkanderen in na-
tuur verschillen. De Eerste is eene eigen-
schap, die alle Lichamen gemeen is, de an-
dere is een bijzondere staat van het Licham,
dat zelve niet noodzakelijk eigen is &c.”

NOLLET *Natuurk. Less. D. I. L. 1. 2.*

2. a

„ De Markgraaf van Brandenburg Schwede,
die op zijne Heerlijkheid het aanwakkelen van
Vee en vreedende Gedierten bestendig hooger
tracht te brengen, had voor eenige jaaren
Rendieren uit Lapland en Rusland lasten ko-
men, van welke men in den beginne twijfel-
de, of zij zich in warmer gewesten zouden
lasten voortleeten, en in 't leeven blijven.
Dese twijfeling is nu uit den weg geruimd &c.
Alg. generk. Jaarboeken No. 3.

3. a

„ De Hoogheb. Heeren, de graaf van Wap-
swar tot *Wapswaar Frikkel & Obden* & de
Baron van *Leijden*, hebben onder een ziele, op
de eerste waarfchouwing van hante Hoog-
mogende, geroed te houden, om naar Wee-
ten te gaan, waar toe zij laatsteleden Zam-
dag bij hunne Ed. Gr. Mog. de Heeren Staa-

ten van Holland en Westvriesland, zija gede-
spicieerd, *Faderl. Courant. No. 58. Ja. 1785.*
„ Deze drie proeven geeven een denkbeeld van
zulke flukken, die, geen hartochtelijk gevoel
verwakkende, plat, natuurlijk, ongekunsteld
moeten gelezen worden.

1. b)

„ Heden is alles in rep en roet, teene bende
„ Soldaten zija vijandig in ons dorp gevallen,
„ en alles wat in hunne handen komt, woede
„ verbrand, geplunderd, verwoest; zij spaaren
„ griffaarts, noch vrouwen, noch zingelingen, —
„ de Elende en Jammer klimmen ten top — de
„ dappere Burgerij, getwoonen hebbende veel
„ eer goet en bloed ten duurlicten te verkoopen,
„ greepen de wapenen aan, en zooveel de mog-
„ de en verwarring toelaaten te ontdekken, krij-
„ gen de vijanden de nederlaag; — God geewe
„ uitkomst aan onze elende!”

2. b.)

„ Klevre 6 Aug. Men heeft in deze Stad en in
„ den omtrek derzeiver, op den 3 dezzer ten
„ 4 uren na den middag een verichrikkelijken
„ storm gehad, vermengd met donder, regen
„ en hagel: de wind oie met een verwarlijk
„ geweld uit den westen woei, heeft verichel-
„ den daeken weg genomen, boomen uit den
„ grond gerukt &c. en verichelien wraifer gla-
„ zen, aan de weester zijde, zija door den ha-

„ gel verbeijeld, waar van de steenen van a tot
„ 4, 10 en 15 oncen wogen &c.”

Deze en soortgelijke bevatten geen koel verhaal
maar zijn belangverwekkende, het haristische-
lijke komt 'er, als 't ware, *san ter ayden*, in;
leest het dus met een natuurlijken toon, als of
gij zelf aanbouwer van deze en soortgelijke
toevallen geweest waart, en dus dezelve, vol
van al het ontzettende, met aandacht, ver-
telde; dit heeft ook plaats met schipbreuken,
en met een woord, met alle ontzettende ver-
halen.

I.

„ *Philetas* uit *Coo*, onderwijzer van *Prodemus*
den tweeden, had zulk een dun lichaam, dat
hij, onder aan de planten of ballen zijner woe-
ten, lood moest binden, wilde hij niet, met
een sja koeltje het onderst boven tuimelen, ter-
wijl de poëet *Cineas* zoo dunnetjes was, dat
hij, terwijl 'er toen nog geen rijsglijven waaren,
lasten van herten om het lijf moest binden,
om niet dubbel toe te knikken.”

Dit verhaal is zóór onderscheiden van het
voorgaande, en behoort tot de zoegenamde zaa-
rige verzoelingen; leest het dus als of gij het in
de daad gezien hadt: — — immers zoo die ge-
beurt ware, zoudt gij op een verwonderd —
vrolijken trant den uwen oeroepen: *weet gij wel*
was ik daar gezien heb; daar liep Philetas uit
Coo &c.

„ Ziet hier tot dus verre eenige regels, waar
door men kunstmatig kan leeren leeren, ik zal
het hier bij laten; het boettige tot het slot
mijner verhandeling bewaarende en thans over-
gaan tot het leeren van dichtmatige stukken.

TWEEDE AFDEELING.

Het Lezen in Dichtmaat.

L

Met opzicht van den Inhoud.

Ik heb in de eerste afdeeling den onderscheid en aard der bijzondere voortbrengfels van oordeel en vernuft, zoo veel mogelijk was, poogen aan te toonen, dus acht ik het onnoodig, om alhier den bijzonderen inhoud te verhandelen, het is algemeen bekend, dat de Dichtkunst het Verhevene ten doel heeft, en dus zal alles, het geen ik over het *Verhevene* reeds gezegt hebbe, ook op de dichtstukken kunnen toegepast worden.

Het eenige, ⁴ welke ik agterwege gelaten hebbe, is het *beartige*, dewijl dit grooter valk in het dichtkundige, dan in het onrijm, bestaat, en ik hierom het liever in deze Afdeeling wilde verhandelen; doch eer ik hier toe overgas, zal het noodig zijn, vooraf iets te gewaagen van de Voetmaat, als zijnde het wel opmerken van dezelve, de grondslag in het Lezen van Dichtstukken.

II.

Het Lezen van Dichtstukken, met opzicht van derselver Voetmaat.

Men kan, voor zoo verre het Lezen betreft, de Voetmaten der Versen in drie soorten verdeelen, in

- a, de klimmende of achterlange maat.
- b, de dalende of voorlange. —
- c, de huppelende of trippelende. —

Ik heb reeds meer dan eens aangemerkt, dat vele woorden, boven de anderen, met nadruk worden uitgesproken, en dit is niet alleen waar, omtrent bijzondere woorden, maar ook omtrent de syllaben of lettergrepen. bij voorbeeld men zegt.

- 1 maaken en niet maaken.
- 2 verstaen — verstaen.
- 3 gerommel — gerommel.
- 4, aartige — aartige of aartige &c.

Hier uit ziet men, dat bijzondere lettergrepen harder, dan anderen worden uitgesproken, welke noemt men *zwaar*, terwijl de anderen, welke zachter worden uitgesproken, *agte* lettergrepen kunnen genaamd worden — het eerste geest

een denkbeeld van een klimmenden voet, het tweede van een dalenden en het derde, van een *huppelenden* of *trippelenden*; het leert, dat de nadruk der stem op die syllabe vallen moet, welke uit haar aard *zwaar* is, en welke wij, in het gemeenzaam gesprek zelfs met nadruk, gelijk uit het aangevoerde voorbeeld blijken kan, uitspreken — en waarom toch zou men dit niet doen kunnen in waerfen, waarom moeten deze met zulk een verveelenden *Castisaanschen* dreungelezen worden, immers of het te pas kome of niet, zullen veel en eene dichtmaatige regel met een soort van huppeling, of zingen leezen, waar bij tevens de gewoonte is, om de woorden in het midden en op 't einde der regel met nadruk uit te spreken, en of 't voegt of niet op de helft der regel te rusten.

Wie is 't die aan de zee — en perk en puzlen stelt

Zal men niet geregeld doorlezen, maar tuschen *Zee* en *Een* ophouden, en het uindreunen, of het een stukje uit de *Francie Tirannij* (d) waare, om dan echter hier in ook eenige regels aan de hand te geeven, zal ik de Voetmaten, van den kortsten, tot den langsten toe, met voorbeelden aantoonen, na vooraf gezegd te hebben, dat een voet in het klimmende en dalende uit *zwee* en in

(d) Een Boek reker, dat onwaardig is, om op de scholen te gebruiken! het waare te wenschen, dat veel meesters hun valschen smaak, door het gebruik van dit boek, niet aan den dag leggen.

het trippeldicht uit drie lettergrepen bestaat, ten waare, dat 'er een *sincling*, door de bij éénkomst van twee klinkers veroorzaakt, plaats hadde, als,

de za¹lige²l, de a³lgroe⁴de en al⁵ziende⁶ op⁶perheer

dat gelezen moet worden

De za¹lige²l / d'algroe³d' en al⁴ziend' op⁵perheer

wordende dus deze syllaben niet gehoord, even of de 3, 4, en 5 voet alleen uit twee Syllaben bestonden.

VAN DE KLIMMENDE VOETMAAT.

Men verdeelt de verzen in *Staande en Sleepende*; in het eerste rijmt de laatste van den regel, in het tweede geval rijmt de laatste syllabe op een na, terwijl de laatste, zagt uitgesproken wordende als 't ware nasleepe, wy zullen dezelve, duidelykheids halve, in de voorbeelden van een spinnen.

*Een Voet of twee Lettergrepen.**Staande.*

Dit vaers
Wordt schairs
Gemakkt
Het smaakt
Niet elk. &c.

In deze diest de toon, om reeds gemelde reden, op de tweede syllabe te vallen, terwijl de eerste lettergrepen, ligt uitgesproken worden, gelijk in *gemakkt* blyken kan.

Sleepende.

Wij zingen
De klaarheid
En waarheid
Der Dinjgen.

Hier moet de sterke toon weder op de middelste lettergreep vallen, dewijl men niet zegt *zingen* maar *zingen*, *waarheid* maar *waarheid*, terwijl de eerste en laatste lettergrepen ligt moeten uitgesproken worden; echter moet men de laatste syllabe niet al te zagt uitspreken, zoo dat het voor den hoörer onwristbaar word.

*Van twee Voeten of vier Lettergrepen.**Staande.*

De deugd is vrij,
Van dwang'landij;
Geen tegenspoed
Beneemt haar moed.

Dat hier de toon, de nadruk zijn moet op de tweede en vierde lettergreep, zal elk geradelijk begrijpen.

Sleepende.

't Geluk/kan daa/ten,
De kunst/blijft praai/len.

Geeft meer/dan schaaften
Op aard'/bevat/en.

Wanneer dit zedig gelezen wordt, dat die lettergroepen, welke met een streepje getekend zijn, met nadruk uitgesproken worden, zal dit zeer goed aan 't oor vallen; daar in tegenleel, indien men des toon vallen laat op het middenste woord, zulks een wonderlijke Cadans geven zal, bij voorbeeld

't Geluk kan daalen.

Van drie Voeten.

Standaard.

Het ruim/me he/meltrond
Vertelt./met blij/den mond,
Gods eer/en Heer/lijkheid;
De held're licht/en 't zwerk
Verkon/digen/ zijn werk,
En prij/zen zijn/beleid.

Uit dit voorbeeld kan men zien, dat wanneer men slechts op de voornaam let, het vers wiskundig goed maar gelezen worden, en 'er dus geen dreun kan ontstaan; die haastelijke dreun wordt nergens anders door veroorzaakt, dan door dien de Lezers geen kennis leeren krijgen of verkregen hebben aan de voornaam, waar door zij kracht en naakte aan een woord geven, waar aan het niet te pas komt:

Uit vorige proeven zagen wij, dat in de klimmende voet van Gedichten een voet uit twee lettergreepen bestaat, uit dien hoofde kan men in het opgegeven éenvoetvers — *dit vers* — latende het accent op *vers* en niet op *dit* vallen; ziet hier in het laatste voorbeeld een *drievoetvers*, waar in ieder voet op zich zeiven moet gelezen worden, als een *éenvoetvers*, latende de nadruk telkens vallen op de tweede lettergreep van ieder voet, houdende echter in het oog van niet tusschen de voeten stil te zwijgen, maar door te lezen, dan zal de vereischte Nadruk en klank zeker gehoord worden, of zoo 'er in dusdanig een vers een woord gevonden werde, dat op dusdanig eene wijze gelezen wordende, niet wel klonk, zou dit een bewijs opleveren, dat zulk een woord door den Dichter kwalijk bezigt waare; van dit gebrek geeft het woord *verhandigen* in het laatste vers een voorbeeld aan de hand, het welke, wanneer het aan de vorige regels toeerst wordt, nimmer zoo goed klinken zal, dewijl dan de zwaare toon op *ge* vallen moest, 't welk in dit woord een ligte lettergreep is.

Sleepende.

Hij, die/in rust gevec/ten,
Een en/bewiekt/gewe/ten,
In 't mild/den der/ geva/ren,
Vollan/dig kan/beva/ren,

Is, blij/ten al/le wis/ten;
Een reg/geluk, kig kris/ten.

Dit vers gelijkt aan 't voorgaande, uitgezenderd de laatste ligt uit te spreken leuter-geep; welke echter niet te zagt moet uitgesproken worden, gelijk wij reeds bij 't derde voorbeeld hebben aangemerkt, dit gebrek heeft zeer veel plaats in 't rijm zoo wel, als onrijm, men noemt het: *de laatste woorden op dit en*.

Van vier Voeten.

Waar de oo/deugd blaak/doos god/loos vuur,
En doof / de krach/ten der/natuur,
Verhaast / de mensch / zijn ner/vens war, &c.

J. Le Francq van Berkhey.

Het voorheen gemelde zal hier licht genoeg bijzetten, men kan dezelve voormaas vinden in den 100 en 145 Psalmen, Nieuwe berijping, als ook in den 56ste alwaar de derde en zesde regel een sleepende maat heeft.

Uw goed/heid, Heer! / 's he/mel hoog,
Uw waan/heid na / de wal/ken hoog,
Uw recht / 's als / Gods ber/ggen,
Uw oor/deel grond / loos, zij / beloofdt,
En zo/gent nersch / en begst / en dooft
Uw hulp / nooit vrag / loos, ver / gen.

Wil mij / wanneer / ik roep / verhoor / ren,

Gij hebt / in angst / mij hulp / beschoo / ren,
En mij / doen gaan / in ru / me spoo / ren.

Wanneer men nu in dit vers de drie eerste leutergeepen allen even ligt en radt uitspreekt en allen nadruk aan de vierde geeft, maakt dit eene onaanname leering uit, wordende dan

1 2 3 — 5 6 7 — —
Wil mij wanneer ik roep verhooren.

Men, spreke om dit te metten No. 1, 2, 3, 6, 6, 7 zeer rad en ligt, en de angelicropie met een zwaaren en wat langen dreus uit, wanneer het wandstake wel dra bijzetten zal, dat niet, dan al te veel, plaats heeft bij onkundigen.

Van vijf Voeten.

Het voorbeeld, dat ik zal opgeeven, heeft in de vier laatste regels elf lettergrepen of een sепен-de voetsmaat; deze vaerzen in 't geheel hebben allen eene zekere stijfheid in het leezen en zijn zoo aangenaam niet voor het gehoor, als die van 4 voeten; het leezen echter kan 'er veel aan doen, om dezelve te veraangamen; 'er dient eene rust waargenomen te worden, ter plaatse, alwaar ik een dubbeld streepje geplaatst hebbe, echter moet deze rust zeer kort zijn en nauwelijks hoorbaar. 'Er zijn ook gevallen, waarin men het niet doen kan, gelijk in de vierde regel van het onderstaande voorbeeld, alwaar deze soort van rust beter achter de derde lettergreep plaats zou kunnen hebben: De reden, waarom deze vaerzen dan beter klinken is hierom, dewijl dezelve saamgesteld zijn uit twee soorten van vaerzen, die beiden op zich zelven zeer goed klinken, ziet het 5, 6, en 7de voorbeeld; wanneer men dan deze rust kan bezigen vernietigt men, als 't waare, eenigermate de samenstelling, welke de oorzaak der mindere zoetvloeiendheid is.

Men heeft over 't algemeen twee tranten van vaerzen; de eene, waarin geen rust plaats heeft, de andere waarin eene rust dient waargenomen te worden — dit is eene zaak, die nauwkeurig moet in acht genomen worden en ik acht het hier de geschikteste plaats, om, eens voor al, daar van te spreken.

'Er is geene rust in de vaerzen, wanneer ter plaatse waar de rust zou dienen te zijn, woorden zijn, die weinig afdoen en zeer ligt klinken als: *ult, hoe, en, is, op, aan, is, toe &c.*

als: *Gevijns/de vriend/schap is een dubb/te vijandin.*

Verhoog/en tot in de eind/looze Eeu/wigheid.

Op zulk een aanhoit, op hun drift/van weêr/te bren.

'Er is ook geene rust in de vaerzen, wanneer dezelve vallen zou in 't midden van een woord, als:

Hij eert/alsoos de wotten als/een eerlijk man.

Ook is 'er geene rust, wanneer 'er Voornam-Bynaam-Lid-woorden, of voorzetsels, in 't midden van den regel zyn, maar dan alleen is 'er eene rust, wanneer, ter plaatse van de rust, een woord plaats heeft, waar van de grootste kracht der rofseering afhangt, als:

Het is/ woorl/ zyn Deugd// die hem/bemin'/lyk maakt.

Want gij,/ ja gij/allóén, // aanbidd/lijke Op-permag!

Gij zijt/ zijn sterk/te en steun // zijn heerlijkheid en kracht.

Uw goe/dertie/ren gunst zal onsen hoorn/verhoogen:

'ns schild/is van/den Hoer,/ van 't eeu/wig Al/vermogen.

De Koning over ons/ter heerschappij/verhe/ven,
 is ons/van Israels God // tot onzen troost/ge-
 geeven.

Deze uitlasp zal denk ik over het in acht nee-
 men van de rust in de vaerzen lichts genoeg ver-
 spreiden, wij keeren dus weder tot de ge-
 dichtsen van vijf voeten, en neemen, tot een
 voorbeeld een stuk uit de nieuwe Psalm berij-
 ming.

O God!/mijn God!/ == Gij al/ter vorz/ten
 Heer!

Ik zing/verheugd/ == uw groot/ten naam/
 ter eer!

Ik zal/den roem/ == van u/we Ma/jesteit,
 Verhoo/gen, == tot in d'eind/looze Eeu-
 wigheid,

*k Zal, dag/aan dag/ == u eer/en dank/bewijzen:

De Heer/ is groot/; == al 't schep/sel moet/
 hem prijzen,

Zijn goed/heid sroeft/ == het kloekst/begrip/
 te bijven

Laat elk/geschicht/ == zijn werk/en al/macht
 loo/ven,

De zede regel doet deze stemrust het duidel-

lijkt van allen kennen, dewijl de twee eerste
 voeten een volzin op zich zelven uitmaken.

Van zes voeten.

Deze soort van vaerzen is zeer veel in 't ge-
 bruik en deze zijn 't ook aan welke veel al een
 Casiaanfchen dreun gegeven wordt; de oorzaak
 van dit gebrek is enkel gelegen in eene stemrust
 welke men, 't zij het te pas come of niet, altoos
 in 't midden van den regel bezigt, in stede van
 nauwkeurig op te houden bij de leestekens, min-
 der dan in de voorgaande, te letten, op de voet-
 maat, en kracht aan de woorden te geeven,
 die kracht vereischen: bij voorbeeld:

'k Zal eeu/wig zing/ten van/ == Gods goe/der-
 tie/renhede" &c.

Indien men nu zich te veel aan de maat houdt, op de
 zwaare toonen der woezen te veel nadruk geeft,
 en achter van met de stem rust, ja dit van en de
 laatste syllabe — *kefs* sterker, dan alle de ove-
 rige woorden, uitbreunt, moet 'er volstrekt een
 soort van zingens gebooren worden, laat ieder lee-
 zer zulks aan zijn eigen oor toetsen: in het laarst-
 voorgaande voorbeeld hebben wij eene stemrust
 aangeraden, om het zoetvloeiende te bewonderen
 en dewijl het aldaar volstrekt geen zingens kon
 veroorzaken; om derhalven dezen dreun te ver-
 mijden, leese men de boventreepse woorden
 met nadruk, en de overige woorden en lettergre-
 pen met een liggen toon en houde zich vervolgens
 aan 't reeds gezegde over de rust in de vaerzen.

„k Zal eeuwig zingen — van Gods goeder-
tierenheên, &c.

Ziet hier een ander voorbeeld: men lette we-
der op de nadrukkelijkste woorden, lettergrepen,
en leestekens, vermijde voor al de stemrust,
200 veer men kan, in het midden van den regel:

De wetenschap, die gij bedoelt, is roemens-
waard,

En schiept in 't leergraag hart een blijdschap
hier op aard,

Die 't heil, in tegenpoed en voorpoed kan vol-
tooiën,

En booze zeden weet, als pesten, witterooiën;
Zij scherpt het jeugdig brein, gelijk een wet-
steen 't staal,

Zij schaft, in vrede en krijg, ten moer dan
hoofsch onthaal,

Aan weelust nooit verzaad: Een last mag 't lijf
bezwaaren;

Haar wigt bezwaart geen Geest; niets kan haar
evenaaren,

Het zij men op het land, of in de Stad ver-
keert, &c.

Dichtk. oeff. der Genootf. Kunst werd door G. I. D.

De getekende woorden ziet gij, waarde lezer!
dat zilke zijn, op welken de zin voor al aan-
komt, dus, wilt gij goed op rijm lezen, vraag

dan u zelve bij ieder regel: welke zijn hier de
voorzigtigste woorden? en spreek, deze ziende,
ook met nadruk uit, houdende, gelijk ik zeide,
zauwkeurig bij de leestekens op: bij voorbeeld,
ik zie den regel:

„Wie vogt, gelijk een Leeuw, besprongen in
zijn nest?

dan neem ik zegt, *Leeuw*, en *besprongen* voor de
nadrukkelijkste woorden, als bevatende den per-
soon, de daad en de oorzak der daad in zich:
en lees:

Wie vogt, gelijk een leeuw, besprongen in zijn
nest? &c.

Dit zij genoeg hier van gezegd, ondertuschen
is het een regel, die op alle vaerfen moet toege-
past worden.

DE DALENDE VOETMAAT.

Ik zal hier kort zijn, dewijl al het voorgeaande ook op deze kan en moet toegepast worden, het eenige onderscheid, dat hier in aanmerking komt, is, dat de zwaare toon niet, als in de vorige, op de tweede, maar op de eerste syllabe valt,

Lieve / wichtige!
 Aartig / nichtje!
 Laet mijn / dichtje
 Uwen / lust
 Toch niet / hindren,
 Niet ver/mind'ren,
 Daar gij / rust.

de 47, 38, 81, 75, 136, 150 Psalmen zijn ook van deze soort, men kan dezelve in de nieuwe berijming nalezen, om zich te oefenen: men haalt tusfen elke twee lettergrepen een streepje, gelijk in 't bovenstaande, en men zal zien, dat de zwaare toon op de eerste lettergreep van elke voet vallen moet: de langte van deze soort zij van 16 en 17 lettergrepen, ziet hier een voorbeeld:

Heer! de/ lof van/ uwe/ daden/ zal op/ mijne/
 lippen/leven!
 Wil de/ zwakteid/ van een/ aardworm/ toch
 een/ gunstige oogwenk/ geven,
 Gij die 't/ binnenst/ kunt be/proeven/, ziet 't ge-
 woel der/ ziel, ook/ dan,
 Wen zij/ 't zelf wel/ onder/vinden/, geenints/
 toch be/schrijven/ kan.
M. Nieuwenb. gezangen.

Van de Trippeldichten.

Deze soort van Godichten laat zich gemakkelijk leeren, dewijl'er een Cadans in is, welke 'er buiten dien schielijk in wil, en derhalven soude ik aanraden, om niet te schielijk jonge lieden dezelve te laten leeren, dan na dat zij de twee eerste soorten wel kennen.

Daar in de *klompende* en *dalende* voersfen, de toon van twee lettergrepen was, is deze in tegendeel van drie, doch op drieërlij wijzen: 1 valt de zwaare toon op de eerste; 2 op de tweede, 3 op de derde syllabe van den woert; doch dit is iets dat zich van zelve den weg wijst, men leere alleen op eene vrolijke en huppelende wijze. De onderstaande voorbeelden gevefen blijken van alle de drie opgetelde soorten.

1.
 Hijgende/brandende/soek ik mijn'/Cloë,
 Die mijne/ziel zo/vuurig bemind.
 Chios mijn/vedere/lust van mijns/leven,
 Aen waare/Damon uw/eenigste/wind. &c.

Wy hebben/een zuster/op aarde/gevondenst

„ Zoo zongen/ twee Engelen, van blijdschap
verrukt.

„ Zij vloegen/den Hemel,/al zingende, binnen;
Doch keerden / weer aardsdof naar de aarde/
te rug etc.⁹

Bellamy.

Wie nu is/hier op aard/zoo gerust/zoo gewis,
Dat hij steeds/op zijn weg/sonder twijfeling is,
Dat hij nooit/met gewaar/met geweld/of met
rampen,

Overwagt/onbereid /op het hevigt moet kam-
pen.

Somsjds vindt men eene onderrengemengten
voetsaat, geschikt om onderscheiden bewegin-
gen naar te bootsen, van welken ik slechts één
voorbeeld zal aanvoeren.

Ook zag ik, dat Sijfhus een zwaaren arbeid
had,

En eenen grooten steen met beide de armen
omvat,

Opworfelde en torschte en zwoegde, met lijf,
met handen, met voeten,

Om die een top des Bergs waare 't mogelijk,
op te wroeten,

Doch nauw den kruin bereikt, nam de over-
last een keer,

En rolde van 't oppant der rotte al snelleren
sneller ter noer.

Nederd. dialect,

Hier ziet gij de onderscheiden beweegin-
gen afgebeeld, het opwroeten van *Sijfhus*
en het schielijk neder rollen des steens, doch die
zijn aarigheden, die door ieder, welke genie
en weerlust bezit, kunnen geleerd worden.

Eindelijk is 'er nog een soort van vaerfen,
welke bijna geene vaerfen kunnen genaamd, en
voet al blijfjelen gebruikt worden, om dus
doende een midden te vinden tusfen rijm en on-
rijm, men steere zich dus aan het rijm niet,
maar looze het, even als *peets*, zodanig, als de
aart van het onderwerp met zich medebrengt;
zie hier een voorbeeld van *A. de Haan, ter verj.*
van *D. Willak.*

Iemand zou hier misschien tegenwerpen, dat
Soete's woorden in hunnen natuurlijken zin
genomen,

Just niet spreken, van 't geen ik hier wilde
bewijzen, maar daar voor behoeve ik niet
te schromen,

Want volgens mijn leermeester komt het op den
klank der woorden niet aan.

Wij ik, die zeer wel weet, wat des schrijvers
gedagten waeren, recht heb om elk te
dwingen, om ze, met als ik, te verstaan.

RIJMLOOZE GEDICHTEN.

Men heeft thans meer, dan van te voren, smaak in gedichten die niet rijmen, dewijl de dichter daar in volkomen zijne gedagten kan volgen, zonder door het rijmwoord daar in verhindert te worden. Deze moeten volkomen als versen gelezen, en niet, gelijk sommigen doen, bedorven worden, door dezelve te lezen of het proza of onrijm waare; dus leze men, op een langzaam wijze:

Hoe teder ruischt het windjen —
In deze donk're dennen,
Hoe stil is hier de nacht!
De Maan kwijpt aan den Hemel,
De sterren drijven langzaam
En alles sánt gevoel!

FRITH.

En niet gelijk sommigen, die, meer op woorden, dan op zaken leuende, even of het geest gezocht waare, voort rabbelen

„Hoe teder ruischt het windjen in deze donk're
dennen, hoe stil is hier de nacht &c.

Nees, men moet hier voor al op de voetmaat;
de ziel der Poëzij letten.

„Zingend, juichend” zweepte ik benen
Door den kring der Eeuwigheid,
En mijn grootsch bestaan, o Herder!
Is geheel gevoel, gezicht:
Haastig, Daphnis! haastig, spoed u,
Ijl met vreugd naar 't somber graf,
Zoudt gij/Laura's/lot beweeten?
Nees, bejtreur uw/eigen/lot.”

Nieuwenb. gezangen;

Hoor ginds/de tonjelduif/zagt-vloeiend, lieflijk
kieren!
Wijl 't kwijn/keleestrend heir/zig voegt,/ met
wild/gezang,
In 't algemeene Choor,/ dat u,/ tot vreugde,
no/digt
Ronden / hem spreiden Roos,/ Jasmijn / en
violet
Het reukwerk der / Natuur,/ wijl 't speeslend
morgen-windje
De zuivre hofmellugt,/ van 't stad/drend wick-
je, stort,
En stroom/en akker, met/de leu/vens kragt,/f
bezwanger.

O Zoete halfem-geur! verkwikking der/
Natuur! &c.

Mengelw. door tend. ad coel. patr. v. fl.

De rijmloze gedichten zijn in Duitsland algemeener dan bij ons, voornamentlijk heeft Klopstok van dezelve zijn werk gemaakt, en gepoogt de voornaam der Latijnsche vaerlen over te nemen, doch dewijl die kundigheid aan de voetmaten der Latijnsche en Grieksche dichtkunde vereischt en dit het werk is van hoger Schoolen, zullen wij dit met stilzwijgen voorbij gaan, ik wil alleen, om 'er echter mijnen lezer eenig denkbeeld van te geven, een paar voorbeelden aan de hand geeven.

Zing, onsterflijke / ziele der / zondige / menschen
verlossing
Die de Mes/sias op / aarde in / zijne / Menschheid
woltind heeft, &c.

2.

Ontvangt mij, heilige lommer, in uwe beschau-
de gewelven,
Der stille betrachtig gewijd, ontvang mij en
blaas mij een lied in,
Tot roem der verjongde natuur! en gij, o lach-
ende beemden!
Vol aartig kronk'lende Beekjens! Bedauwde
bloemrijke Dalen!

Met uwen halfem-geur wil ik te vredenheid toef-
men; u wil ik
Beklimmen, welriekenden Heuvel! daar wil ik,
op klinkende fraaren,
De vreugde zingen, die rondom mij uit het ge-
lukkig veld toelacht;
Aurora zal mijn gezang, haar zal ook Hesperus
horen.

KLEIST *Lentezang.*

Lees deze en zoortgelijke, als ik het zoo
noemen mag, op een zagen trippelenden toon:

Ontvang mij — / heilige — / lommer in — / uwe
be—/schauwde ge/welven, &c.

3.

Groot is de Heer! de Heer/ten zonder tal
Zijn zijn geducht polijs,
Zijn wagen is het donderende zuwerk,
De Bliksem zijn gespan,

+ +

Het Morgenrood is slegs de wederfchijn
Van zijner kleedren zoom,
En stegen zijnen glans is al het licht
Der zonne schemering.

KLEIST, *Hymne bl. 6.*

Dit zij genoeg ter proeve, dewijl dit ons in een geheel andere stof zoude inwikkelen, en deze laatste soort ook zulke gedichten zijn, die voor een meer gevorderden leeftijd geschikt zijnde, dus op de lager scholen niet te pas komen en in onze taal ook weinig voorhanden zijn.

DERDE AFDEELING.

HET BOERTIGE.

Men zal ligt begrijpen, dat het gelachverwekkende op onderscheidene wijzen veroorzaakt wordt; maar tevens, dat het hier mijne zaak niet is, om eene juist aan één gefchakelde opgave van deze bijzondere wijzen te geeven.

Wat de voetmaat, de themaat, leeswijze &c. aanehaagt, die alles zal duidlijk genoeg blijken uit het voorgemelde; de hoofzaak, daar alles op aankomt, is, om door twee algemeene hoofdregeis, die in alle boertige stukken, (ook zelfs in onrijn) doorgaan, op te geeven en dit met voorbeelden aan te toonen.

Het is algemeen bekend, dat snaken die een gezelschap door zartige kwinklagen aan 't lachen helpen, zelve nimmer mede lachen, indien zij oorpronkelijke vernufters zijn, en de reden is gemakkelijk te begrijpen: immers iemand die een snaakfche voorstelling van zijne eigene vinding doet en 'er zelve om lecht, toont duidlijk dat hij met zijn eigen vernuft is ingesomen, dat hij 'er zoo als men zegt, *woef mede is*; dit misbaar, dit toont eene laage ziel, of een kleen verband aan; het uitwerkfel zelve is de proef op deze fom: iemand die het zonder lachen, en met een mine doet, als of het hem waarlijk ernst waare, *of*, (zoo als men gemeenlijk spreekt) *'er gasterb*

Zooz moed aankomt, zal ongelijk meer gelach verwekken, dan de lausgemelde, en het is deze, door de dagelijkse ondervinding gistsafte waarheid, welke ons de vereischte regels in het lezen aan de hand geeft: immers, iemand, die een boentig stuk, 't zij in rijm of onrijm, voorleest, bekleet voor dien tijd de plaats van den schrijver, wiens oogmerk was, om door een zartig vernuft, zijne lezers of hoorders door eene fraksche of zartig verrassende wijze te doen lachen, derhalven houde men zich altoos aan de twee volgende hoofdregels,

1. *Leest aller met een statig gelast, zonder zelve te lachen.*
2. *En weder den schijn, als of het in de dood a ernst waare.*

De eenige uitzondering, die hier plaats zou kunnen hebben, is, wanneer de spreker zelf lacht, even als *Verlafsje* in den *Don Quichot* van LANSCHOUX, daar Don Quichot hem voor een Hottentotischen Prins aanziet.

— — — — wat zekze, Hottentotte?
Ha! ha! ze lekker om, ze lijk warak wel zotte,
Hum ben een kok, ma fol.

Dus ook in *Spenser's rijze naar 't land der Wijzgeeren* door FLOBERG.

DE WIJZGEER.

Ik sie dacht mij aan uwe kleding en gelast,
dat gh een vreemdeling zijn moet.

SGANAREL.

Ja, Heer Doctör! ik ben uit een veraf gelesgen Land.

DE WIJZGEER.

Een veraf gelegen land? ha, ha, hi, hi, ha, ha, . . .

Deze en vroegelijke behooren tot de hartstochtelijke Stukken, en worden daarom belachlijk dewijl de hartstocht op eene vreemde manier of kwalijk te pas komt, uit dien hoofde behoort hier de tweede regel, *men leze het, als of het waarlijk ernst waare*: doch straks hier van nader.

Schoon nu alhier deze eene uitzondering plaats heeft, gien echter de opgegevene regels, met elkander gepaard, door in alle de overigen; veelmaal gebeure het, dat de bij één woeging van niet overéénkomende zaken een Souk belchlijk doen worden, zoo dit plaats heeft moet het met eene gemaakte defigheid geloken worden.

I.

Als 'er wiete Ravens vliegen;
Als geen Adswaesten liegen;
Als geen Saitjer hoogmoed heeft,
Als de Koeitje in de Kerken
Voediet plukken op de Zerken;
Als de Visch in 't Duingand leeft;
Als de grooite Don van Spazje
Mooert veitje in Groot-Britanje,
Als her Water imakt als Wijs
En de Keitje zijn Brillanten

E.

Zullen, onder Muffikanten,
Rijke Stervelingen zijn.

Zeer dikwijls gebeurt het, dat het Comique ontflaat, uit eene onverwagte uitkomst, of fraakfchen zet achter aan het voers, doch dan ook moet men gemaakt deffig loezen, en niet laten blijken, dat deze of peene vernuftige flag 'er achter aan komt. Zie hier een paar voorbeelden:

1.

Reinier is, met zijn stramme leden,
Naar Aken's Baden toegereden;
Daar heeft hij Geld en Sael en Peerd
In alle vrolijkheid verteerd.
Siet, wat de wateren vermogen!
Hij is te paerd na 't bad getogen,
En op zijn voeten woërgekeerd.

2.

Ik poedere mijn hair, gelijk de vrouwen piegen,
Ik pronk en praar, als zij van de opschik aller-
wegen,
Ja zelfs nog meer dan zij. Geftadig is mijn
wensch:
De Dames, waar ik kan, op 't streeklendst te be-
hagen,
Of schoon ik nooit een broek van zwart fluweel
mag dragen;

Wat is een Mensch!

Zullen, onder Mufikanten,
Rijke bevelingen zijn.

Zeer dikwijls gebeurt het, dat het t
ontstaat, als eene onverwagte uitkomst,
schen het behoer aan het waers, doch dan
men gemaakt deffig leezen, en niet laten
dat deze of goene vernuftige flag 'er ac
komt. Zie hier een paar voorbeelden:

1.

Reinier is, met zijn stramme loden
Nae Aken's Baden toegereden;
Daar heeft hij Geld en Sael en Peer
In alle vrolijkheid vertoerd.
Sier, wat de wateren vermogen!
Hij is te paerd na 't bad getogen,
En op zijn voeten wegrukeerd.

2.

Ik poedere mijn hair, gelijk de vrouwen ple
Ik pronk en praat, als zij van de opschik r
wegen,
Ja zelfs nog meer dan zij. Gestadig is
wensch:
De Dames, waar ik kan, op 't strotend
hagen,
Of schoon ik nooit een broek van zwart
mag dragen:

Wat is een b

